http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

Spis rzeczy w tey ziązce zawartych.

1. O polepszeniu teraźniejszego stanu włościan polskich. przez Młodeckiego. 1815.
2. O włościanach polskich.
3. Żyd nie Żyd? odpowiedź na głos ludu Izraelskiego.
4. Sposob na Żydow.
5. Sprawa z pięcioletniego urzędowania izby edukacyjnej zdana przez Lipińskiego r. 1812.

http://rcin.org.pl

O

POLEPSZENIU TERAŹNIEYSZEGO STANU

WŁOŚCIAN POLSKICH

U W A G I

Kazimierza Młodeckiego Radcy Prefektury Departamentu Radomskiego, czytane na posiedzeniu Rady Prefekturalnéy tegoż Departamentu w Radomiu 31. Października 1814.

Omnia quae nunc vetustissima esse creduntur, aliquando fuere nova; Inveterascet hoc quoque, et quod hodie exemplis tuemur, erit inter exempla.

Tacit. An. II.

Bibliothecae Collegii
Nobil. Varsaviens. S.P.
1821.

w WARSZAWIE

1815.

---

w Drukarni Piiarskiey.

http://rcin.org.pl

INSTYTUT
BADAŃ LITERACKICH PAN
BIBLIOTEKA
00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 72
Tel. 26-68-[illegible]3

18-263

http://rcin.org.pl

O

POLEPSZENIU TERAŹNIEYSZEGO STANU

WŁOSCIAN POLSKICH.

Z mocy rozkazu wysokiéy Dyrekcyi Ministerii Spraw Wewnętrznych dnia 22. Września 1814 Nro. 445 wydanego, JW. Prefekt reskryptem, pod liczbą 12892. w dniu 19. t. m. doręczonym, polecił mi stosownie do myśli Instrukcyi z Bióra Ministerii nadesłaney, ułożyć przed końcem t. m Projekt, polepszenia teraźnieyszego stanu Włościan, wskazuiący śrzodki doprowadzenia onych stopniami do niepodległego bytu.

Ważność materyi, obszernych wiadomości i mocnego zgłębienia wymagaiącéy, niezliczonemi trudnościami otoczonéy: — krótkość czasu, nadewszystko przekonanie o słabości sił, niewyrównywaiących wielkości ciężaru, boiaźnią umysł móy przeraziły; a pomimo gorliwość obywatelską, i tkliwe uczucia, iakie obudza ludzkość, nie mogłbym odważyć się dotknąć tego przedmiotu: Posłuszeństwo iedynie woli Zwierzchności, mocne przełamać wszelkie uwagi, zniewala mnie, że samym obowiąz-

http://rcin.org.pl

kiem służby powodowany, ośmielam się rozpocząć ten trudny zawód, od dopełnienia naypiérwszéy powinności w upokorzeniu się przed Majestatem, którego niewysławiona Opieka, o interesach Narodu rozmawiać nam dozwala.

MONARCHA, któremu wszystkie Wieńce chwały Opatrzność przeznaczyła; który odpornym zdobywszy Europę orężem, udarował Pokoiem, Wielki Rządu i Woyny sztuką, a cnotami osobistemi wyższy nad wszystko; przez wspaniałość nad którą wieki zdumiewać się będą, uszczęśliwieniem wszystkich klass Ludu, w tym kraiu, sam nayłaskawiéy zaiąć się postanowił, a w sposobie nawet, iaki do obiawienia dobroczynnego zamiaru obrać raczył, cenę Dobrodzieystwa podnosi. Przez kogoż bowiem do nas przemawia? Komu zostało poruczone szczęście zwiastować Narodowi Łaski MONARCHY Opiekuna? Potomek Królów naszych w prawém siedmiu Pokoleń następstwie, uszczęśliwiaiących tę ziemię, Adam Xiążę Czartoryski, listem w szczerym i uprzeymym tonie Rodaka, przez ust. Rządu kraiowego odzywa się do Współziomków. — Droga Krwi Jagiellońska! wzbudzasz na nowe ufność, i ożywiasz nadzieie, niezliczonemi klęskami strapionego Narodu.

W tym samym celu, i z właściwą sobie łagodnością, obwieszcza nas Naczelnik Administracyi kraiowéy, Xiążę Jegomość Lubecki, którego mądrość i serce, wśrzód burzy wo-

http://rcin.org.pl

ienney, były dla nas tarczą obrony. — Wieleż to razem pobudek, nayprzyiemnieyszém uczuciem napełnia serce Polaka! Żadna więc odtąd nasza Sprawa, innego wstępu mieć nie może, ani inaczéy poczynać się będzie, iak tylko od uwielbienia i wdzięczności ku Błogosławionemu MONARSZE, i tym szanownym Mężom, którzy na czele Rządu, Władzy i Dobroci JEGO są obrazem.

Pisząc w okoliczności ulepszenia losu Włościan Polskich, iako Urzędnik, Obywatel, i Właściciel kawałka ziemi, w tym Departamencie, abym w prostym porządku, troiaką tę mógł wykonać powinność, zamierzyłem sobie podział następuiący.

1*od*. Okazać: że nie wprowadza się pod rozwagę publiczną Sprawa nowa ani obca, dla naszego dobra, owszem. więcéy interesuiąca nad inne, która nieprzerwanie we wszystkich czasach, zaymowała troskliwość dobrych Obywateli. — Że nie chodzi o więcéy, iak tylko o wskrzeszenie dawnych praw Polskich, i zastosowanie ich do stopnia teraźnieyszéy Cywilizacyi, abyśmy wszyscy wspólnych z tego źrzódła wyniknąć maiących korzyści, uczestnikami bydź mogli.

2*re*. Przebiegaiąc myśli, które nam Dyrekcyia Ministeryalna udziela, wystawić, co Rząd dla dobra Kraiu uczynić pragnie, i czego wzaiem od nas wyciągać ma prawo.

http://rcin.org.pl

ście. Okazawszy przeszkody do ulepszenia Stanu Włościan zawadzaiące, podług zasad téyże Instrukcyi, w Siedmiu punktach zamkniętéy, odpowiadaiąc w szczególności na każdy, przedstawić w proiekcie śrzódki, przez iakie, szczęście i byt wolny ludu Wieyskiego, na przyszłość przygotowanemi, i w skutku zapewnionemi bydź mogą, ze wzaiemnym Włościan i Dziedziców pożytkiem. —

I.

Początkowe Dzieie Narodów Europy, dziś wysoką obyczaynością znamienitych, małą wskazuią różnicę iedne od drugich, przedziela ich tylko Epoka czasu, w którym wszystkie podobnie, po szczeblach doświadczenia, z błędów piérwotnych wydobywaiąc iskry prawdy, iedne prędzéy, drugie poźniéy do doyrzałości przychodziły.

W postępie światła, mniéy, albo więcéy upowszechnionego w Narodzie, w miarę cywilizacyi Ludu, prawa zaprowadzonemi bydź mogą, które potęga czasu, i bieg rozmaitych wydarzeń, tworzy, kruszy, obiaśnia lub zaciemnia; a zasługa ich poprawy, lub umiarkowania, iest owocem wyższego światła i głębokiéy rozwagi.

Komu Historyia Praw Polskich iest niewiadoma, ten czytaiąc Zbiór dawnych ustaw naszych, ośmiela się płocho urągać prostocie piér-

http://rcin.org.pl

wszych wieków, iakby ta nam tylko, a nie wszystkim ludziom właściwą była; kto zaś zgłębia rzeczy rostropniey, spostrzeże w duchu tych ustaw do stopnia ówczesnéy cywilizacyi stosowanych, mądrość, ludzkość, i trwały pożytek, dopóki za osłabieniem Władzy wykonawczéy znieważonemi nie zostały.

Nie uwłaczaiąc pamięci Przodków oddaymy cześć ich popiołom, naśladuiąc czyny, które z chwałą Narodu, Dzieie oyczyste podaią.

W Polsce z chlubą powiedzieć można, że lubo wspolne z innemi Narodami, dla doyścia doskonalszego prawodastwa, ciemną przesądów otchłań przebywać musieliśmy, nie był iednak Stan żaden, od opieki Prawa wyłączony.

Wszystkie Miasta, Wsie nawet niektóre, piérwszych wieków doznawały nieprzerwanie tych swobód, iakich na ówczas w braku prawdziwéy Rządowéy Konstytucyi, cały Naród używał, to iest, Wolności Uprzywileiowaney. — Zakładane na prawie Magdeburskiém, stały się uczestnikami równych dobrodzieystw, iakie w ówczas Niemieckim miastom służyły.

Prawo Magdeburskie, późniéy Saxoném albo Chełmińskiém zwane, (odmiana tytułu nie stanowi różnicy rzeczy.) w duchu swoim cywilną i polityczną zawieraiące Wolność, mocą Przywileiów lokacyynych dla Miast i Wsi Królewskich, za krajową Ustawę przyswoione, wiekami utrzymywało rozkazuiącą powa-

http://rcin.org.pl

gę, iako warunek wypływaiący z umowy, między Rządem obce przychęcaiącym osady, a przychodniami, którzy dobrego bytu ponętą zwabieni, oyczystą rzucaiąc ziemię, naszę zaludniać przybywali.

Nieśmiertelny Oyczyzny swoiéy Dobroczyńca Kazimierz Wielki, światleyszy nad Wiek w którym panował, gdy iedną ręką siedmdziesiąt Miast Polskich mury podnosi, drugą Włościanom Prawa nadaie. — Uczczony tytułem Króla Chłopów, — który wiek wiekowi z chlubą podawać będzie, w ustawach na Seymie w Wiślicy 1347. ogłoszonych, Narodowi naukę, czasom następnym wzór do naśladowania zostawia. — Celnieysze tych ustaw warunki, nadały wolność Rolnikowi w pewnych przypadkach przenoszenia się, aby tylko w czasie właściwym, to iest w dwóch tygodniach, dzień S. Marcina poprzedzaiących. — Zabezpieczyły własność Osób, maiątku, i Kontrakty na obsiadanie gruntów prawem Magdeburskiém (*jure theutonico*) zawierać dozwoliły.

W Roku 1356. tenże sam Kazimierz W. zwoławszy do Krakowa na Seym wszystkie Stany, Szlachtę, Mieszczan, Woytów i Sołtysów wieyskich, wspólną Radą nazywa.

W poźnieyszych także rozmaitych Zjazdach, Miasta i Włościanie Dóbr Królewskich, mieli zaszczyt należeć w Prawodastwie do uchwały Podatków, i innych publicznych czynów, które woli lub sankcyi Narodu wymagały.

http://rcin.org.pl

Konstytucye 1510. i 1539. V. L. I. Ustawy Zygmunta Augusta 1588. Swobody ludu Wieyskiego utwierdziły.

Smierć Zygmunta Augusta, skończyła Dynastyią Jagiełłów: wolne Elekcyie Królów nastały, a od tey Epoki, słabieć począł gmach polityczny Królestwa. — Niesczęsne bezkrólewia, częste woyny, nieczynność Seymów, skrępowanie Władzy Wykonawczéy, zapasy możnowładztwa, podkopywały warownią Prawa; tępiały Rządu sprężyny, zrywał się łańcuch spoiony ogniwami wzaiemnéy pomocy, upadły Miasta, a kontraktów Włościanina z Dziedzicem zgasła pamiątka. — Pasmem dwóch niemal wieków, ciemna pamroka wszystko okryła; nie było wzmianki na Seymach o Prawie Włościan, czasem tylko w pismach uczonych ludzi, głos ztłumiony odzywał się ludzkości.

Wiek przeszły dopiero roziskrzył w kraiu na nowo pochodnią nauk, i począł kruszyć władzę przesądów — Mądre acz niesczęśliwe panowanie STANISŁAWA AUGUSTA, z tysiącznych względów, a mianowicie z rozkrzewionéy Edukacyi publicznéy, odległa potomność uwielbiać będzie.— Godzien w lepszych panować czasach, mądrze kierował duchem opinii Narodu, i był rozsądnych Praw twórcą. — Czuły dla wszystkich Oyciec, zwrócił na niesczęśliwy Stan Włościan, troskliwą Prawodawcy baczność.— Z oklaskiem oddała ludz-

http://rcin.org.pl

kość szacunek uwagom, które Król dnia 1. Grudnia 1764. roku Andrzeiowi Zamoyskiemu (którego cnotom Zbiór i układ Księgi Praw swoich Naród 1776 powierzył) udzielić raczył: — „Póki Dziedzic, moc życia nad poddanym przy„właszczać sobie nie przestanie, dopóty nie „mam w duszy moiey spokoyności, i nie śmiem „słuchać Cudzoziemca, o naszym mówiącego „Narodzie.„

Nie miał Zamoyski pociechy, oglądać zaraz korzystnych owoców dobrey Rady.— Seym 1780. Roku, uchylaiąc Projekt iego zbawienny, usuwał razem szczęście Narodu. — W lat dziesięć poźniey Seym Konstytucyiny oświadczył dopiero publiczną wdzięczność szanownemu Mężowi.

Uwieńczona pochwałą obcych, i miłością Rodaków Konstytucyia 3go Maja 1791. która w dzieiach sławy, i pamięci wdzięcznego Narodu wiecznie tkwić będzie, zapewniaiąc osobistą własność, i zbliżaiąc Włościanom należną sprawiedliwość, opiekę Prawa do ludu Rolniczego rozciąga.— Usiłuie obalić anarchiczne ustawy, które w czasie bezrządu Kraiu, przemoc z pogardą ludzkości, bez względu na własny interes, przeciw dawnym Prawóm wyiednała, lub arbitralnie narzucita. — Kontrakty przez Właścicieiów z Rolnikami zawarte, iako wspólny obowiązek, obiedwie strony z ich następcami wiązać maiący, Prawem zawarowany uznaie. — A skąpa w udziale ob-

http://rcin.org.pl

szerniéyszych swobód, natychmiast, usposobienie niepodległego bytu Włościan następnym przezornie oddaiąc czasom, ukrywa w sobie nasiona dalszego szczęścia, które stopniami w przyszłości, buyne rozkrzewienie obiecywały.

Jaki nas wszystkich wkrótce los spotkał, rzućmy zasłonę na ten zbieg smutnych wydarzeń, które pożniéy przed naszemi oczyma, iedne po drugich spadaiąc, powtornym i trzecim podziałem kraiu, samorządność iego przerwały.

W téy części Polski, która z ostatniego podziału, pod panowanie Cesarza Austryiackiego odpadła, w ciągu lat kilkunastu, Rząd ten, względem Włościan, główniéysze między innemi następuiące ogłosił urządzenia.

a. 1798. dnia 18 Września, Patent Cesarski, względem dozwolonego Włościanom z Dziedzicami zawieiania Kontraktów, na kupno albo dzierżawienie, za Czynsz lub robociznę gruntu, za upoważnieniem i po zatwierdzeniu Urzędu Cyrkułowego, układać się i obowiązywać maiących.

b. 1799. d. 17. Stycznia, trzy Patenta także Nadworne, w tym dniu iednym oddzielnie zapadłe, przepisały porządek Sądowego postępowania, w Sprawach Włościan z Dziedzicami, które w piérwszéy Instancyi Dominikalnéy, to iest, przed Sądem Dziedzi-

http://rcin.org.pl

ca, lub iemu pod tytułem Justyciaryusza służącego Officialisty, co na iedno wychodzi, przed Sądem strony przeciwnéy z wolném iednak odwołaniem się do Urzędów Cyrkułowych i Prowincyalnych, nawet naywyższych Rządów Monarchii, podług ogólnych przepisów Prawa Cywilnego popierać pozwolono.

c. 1796. d. 8. 9. i 20. Grudnia Rozporządzenia krajowego Gubernium zabroniły Dziedzicowi samowładnéy gruntów Włościańskich przemiany, ustanowiły prawidła Opieki, nad Sierotami Włościan. — Zakazały Żydom Szynkarzom, po Wsiach borgowania Gorzałki, dla zapobieżenia zniszczeniu Włościan, na oszukanie i zdzierstwa, tym sposobem częstokroć wystawionych.

d. 1802. d. 7. Września, zniesione zostały plagi, bicie kiiem, wszelka cielesna chłosta, i samowładne karanie Włościan, bez zatwierdzenia wyroku od Rządowéy Władzy, któréy tylko moc wykonywania kary cielesnéy zachowana.

e 1803. d. 6. Kwietnia. Zakaz uciążliwego nadużywania, umyślnie długo zatrzymywanéy, a późniéy w czasach naywięcéy robotnych razem wymaganéy pańszczyzny.

Lubo te Ustawy nie noszą cechy téy dokładności, iakiéy od Rządu doświadczeniem Wieków wytrawionego, spodziewać się nale-

http://rcin.org.pl

żało; zawsze iednak troskliwéy dla każdego Stanu pieczołowitości są dowodem.

KONSTYTUCYIA XIĘSTWA WARSZAWSKIEGO w Art: 4. wyrzekłszy: — *Znosi się Niewola: Wszyscy Obywatele są równi przed obliczem Prawa: Stan Osób zostaie pod Opieką Trybunałów.* — Mocą tych kilku wyrazów, obeymuiąc bez wyłączenia, wszystkie Klassy rządowego ludu, Włościanom równe wspólnych Swobód uczestnictwo zapewniła.

Na téy podstawie ugruntowany Dekret Królewski d. 21. Grudnia 1807. nadaie Rolnikowi Wolność przesiedlenia, gdzie mu dogodniéy zdawać się będzie. — Opowiedzenie przełożoney Władzy, o chęci przeniesienia się, iest tylko środkiem ostrożności Policyyney, potrzebney do utrzymania porządku. — Ugody na wieczne albo doczesne dzierżenie Gruntów pomiędzy Włościanami i Dziedzicami, podług zobopólnych warunków zawarte, stanowią węzeł przywięzuiący iednych do drugich. — Urzędy do których przyymowanie Ugód należy, obowiązane ścisłą odpowiedzialnością czuwać:

a. Czyli Strony są w stanie zawierania dobrowolney Umowy;

b. Czyli istotnie iest dobra wola, i nie zachodzi przymus, bojaźń, lub podstęp; ka-

http://rcin.org.pl

żdy szczegół w Protokóle oznaczony bydź musi;

e. Włościanin wyprowadzaiący się z gruntu, to tylko winien iest oddać, co iako Dzierżawca do używania, albo uprawy Roli od Dziedzica miał pożyczone, to iest: załogę i zasiewy, iako własność należącą do Gruntu, wszelkie pretensyie, między Rolnikiem i Dziedzicem, Sądy podług Praw rozstrzygać maią.

Ten iest Zbiór Ustaw do dnia dzisieyszego, Włościanom Polskim nadanych; od wykonania i rozpostarcia których, na polepszenie teraźnieyszego Stanu Rolnika, że powszechna zawisła Kraiu szczęśliwość, i własny interes Właścicieli ziemi dobrze zrozumiany, tego wymaga, iest prawdą niezaprzeczoną. — Byłoby zbytkiem bez potrzeby powtarzać, gdy nie można nic dodać, do Uwag przekonywaiących, iakie w tym przedmiocie obcych i Rodaków uczonych pióra, do wiadomości naszéy podały; niektóre tylko nawykłém uprzedzeniem wkorzenione zarzuty, do rozwiązania pozostaią.

Ile nas razy święta ludzkości zatrudnia Sprawa, zawsze obłuda która dowcip interessowi oddawszy, w ustach filozofiią osadziła, wspieraiąc powagą dzieł uwielbionych wpoione w słabe umysły uprzedzania, stara się rozum z sercem pokłócić, i święte prawdy ku

http://rcin.org.pl

obronie Praw znękanego ludu obiawione, na iego dłuższe uiarzmienie obrócić usiłuie. Prawdziwy Przyiaciel ludzkości, który dla niéy wszystkie tchnienia poświęcił JJ. Rousseau, mógłże przewidzieć, żeby dwie Strony w przeciwnéy Sprawie, do iednego odwoływały się zdania, które w 6tym Rozdziale Uwag swoich, nad poprawą Rządu Polskiego 1772. roku wydanych, temi oświadcza słowy? — „Oswobo„dzenie Ludu Polskiego, iest Sprawą wielką „i znakomitą, lecz nader śmiałą, i tak nie„bezpieczną, że nie wypada iéy bez zastano„wienia przedsiębrać, — w liczbie potrzebnych „ostróżności, iest iedna nieuchronna, a czasu „wymagaiąca.— Należy tych, o których wol„ność idzie, godnemi iéy daru, silnemi do dźwi„gania iéy ciężaru uczynić.... Jednakże pod„dani wasi, równie iak wy są ludźmi, i maią „w sobie żywioł bydź tym, czym wy iestе„ście; — Zrywaycie pęta umysłu, a te które „krępuią ciało, same opadną.„

Nie można nieuznać zdania wielkiego człowieka, gdy zwłaszcza na iawnéy prawdzie opiera się. Pewną iest rzeczą, że wielki niedostatek wyobrażeń, niewiadomość, i nałogi naszych Włościan, nieśmiałym czynić muszą, i sprawiedliwie zastanawiaią pierwszy krók Prawodawcy, w należnym dla nich Swobód Towarzyskich udziale. Ale dla tych samych przyczyn, przyśpieszyć go wypada; z tą tylko przezornością, aby oświecenie Ludu, i roz-

http://rcin.org.pl

wiianie się Wolności iego Konstytucyyney, wraz rozpoczęte, w równym postępie, razem także doyrzewać mogły. — Lecz kiedy tylko o rzetelnych Swobodach Włościan mówić przychodzi, zawsze składać się lubimy, niebezpieczeństwem oddania Wolności w ręce nieoświeconych; gdy przeciwnie skrępowanie oney, tamuie nabycie światła; pierwey należy obdarzyć umiarkowaną swobodą, a ta wstęp do oświecenia otworzy; inaczey obcych przykłady służą nam za naukę, że światło na umyśle niewolnika, przeciwny sprawia skutek. — Naypierwszym owocem światła, iest umieć poznawać własne korzyści lub straty.

Nie zapuszczaiąc się dłużey w kombinacyie wypływaiące z teoryi, szukaymy w doświadczeniu prawdy wydobytey z potrzeb człowieka; — Ludzie zawsze tam idą, gdzie im Rząd sprzyia, i tam się sadowią gdzie im iest lepiey; to przekonanie wkłada obowiązek na Rząd Kraiowy, aby zważaiąc pilnie odmiany Ustaw w Państwach ościennych, rozszerzenie swobód Sąsiedzkiego ludu, maiących na widoku, bez straty czasu starał się postawić w równey kolei, a nawet ieżeli można, w stanie swobodnieyszym, własney ziemi mieszkańców.

Gdy JOZEF II. Cesarz, zapewnił w Galicyi Wolność Religii, Miastom i Włościanom swobody, każdemu Stanowi równą sprawiedliwość oznaczył; — Przywileie szczegółowe

http://rcin.org.pl

ogra-

ograniczył, albo poznosił, poskromił prożnowanie, zachęcił do pracy; Zydów (odiąwszy onym wolność szynkowania trunków) do Rzemiosł i rolnictwa przymusił; — Koloniie niezmiernym kosztem obsadził, — Przychodniom dziesięcioletnią podatków darowiznę oświadczył: pomoc pieniężną do podźwignienia Rolnictwa, koniecznie potrzebną ułatwił; — Fabryki i rękodzieła zaprowadził, a przez takowe urządzenia czynny Monarcha, Ludność, pieniądze i urodzaie pomnażaiąc, powszechną ugruntował szczęśliwość, — Włościanie lewego brzegu Wisły, rzucaiąc Oyczyznę, która wówczas była dla nich macochą, gromadami na prawy brzeg przechodzili.

Czas iest w tém mieyscu, ukończyć ten piérwszy przedział, zamykaiący dowody, że troskliwość o polepszenie stanu Włościan, iest iedną z naydawnieyszych i naywięcéy interesuiących spraw Narodu.

II.

W odezwach Rządu, przebiia się naprzód myśl godna serca wspaniałego MONARCHY, dążąca w przyszłém urządzeniu tego kraiu, powszechne zabezpieczyć szczęście, na równości swobód obywatelskich; w rzędzie których, zbawienna odmiana teraźnieyszego stanu Włościan, między piérwszemi słusznie iest policzona.

http://rcin.org.pl

Rząd pragnie zwrócić uwagę całego Narodu, a mianowicie Właścicieli ziemi, na przedmiot, uważany za kamień węgielny, każdey dobrze rządzoney społeczności. — Usiłuie uwolnić Naród od krzywdzącey potwarzy, i okazać to iawnie, że winy obrażoney ludzkości, o które (niemasz potrzeby taić) obcy nas posądzaią, tém mniey za sprawiedliwe poczytanemi bydź mogą; gdy stan Szlachecki śladami Przodków i przykładem współżyiących Seymu Konstytucyynego Prawodawców chwalebnie powodowany, gotów iest zawsze, nie tylko dla wspólnego pożytku, rozprzestrzenić dotychczasowe Włościan swobody, Ustawami kraiowemi w poprzedzaiącym Rozdziele wymienionemi zawarowane; lecz korzystaiąc z piérwszey podaney sposobności, i ofiarowaney sobie Rządu pomocy, pośpiesza sam własnemi rękami wykorzenić do reszty z Polskiey ziemi te szkodliwe zasady, z których podległość i nędza Włościan początek wzięły.

Poleca Rząd samym Obywatelom, wyszukanie śrzódków, do ulepszenia stanu Włościan, bez naymnieyszego ubliżenia Prawom Właścicieli, zachowuiąc owszem naytroskliwszą uwagę, na takowe prawa, i na porządek wewnętrzny.

To zaufanie, z iakim Rząd do Obywateli odzywa się, nadaie mu wzaiemne prawo oczekiwać szczerego wytłumaczenia życzeń naszych, a w przedstawieniu śrzodków, godnie celowi

http://rcin.org.pl

Rządu odpowiedzieć zdolnych, ścisłego zjednoczenia, na którém budowa pomyślniéyszéy następnie doli Włościan, założyćby się dała.

Zamiary Rządu naydoskonaléy nakoniec są wyłuszczone w nadesłanych z Bióra Ministerii, następuiących zapytaniach:

I.

Podać myśli, iak teraźniéyszą wolność Włościan, Prawem 21. Grudnia 1807. roku opisana, dałaby się obrócić na ich pożytek?

Jakie w czasach teraźnieyszych urządzić stosunki Włościanina z Dziedzicem? z uwagą na zapobieżenie prożnowaniu i opuszczaniu mieszkań, gruntów i gospodarstwa przez Włościan.

2.

Determinować powinności pańszczyzniane, robotę lub opłatę w miarę posiadanego przez Włościan gruntu, maiąc wzgląd na ilość i rodzay ziemi, i na wartość pracy, zapewnionéy dla Dziedzica, zastosowaną do czystego dochodu z tegoż gruntu, przez różne gatunki Rolników trzymanego, i zakreślić sprawiedliwą granicę tych powinności.

3.

Według gatunku Rolników i gruntów, przyymuiąc tylko trzy podziały, na *dobre*,

http://rcin.org.pl

średnie, *i podłe*, oznaczyć miarę podatku i ciężarów publicznych, iakich podług rozległości tychże gruntów, Rząd słusznie wymagać może.

4.

Obmyślić sposoby, iakiemi Włościanie mogliby nabydź od Właścicieli załogi gospodarskie.

5.

Wskazać prawidła zabezpieczenia własności osobistéy Włościan? odznaczyć obowiązki, i stosunki Włościan z Dziedzicami pod względem zwierzchniéy Władzy, i onéy należeć maiącego ulegania: Podać Proiekt Policyi Wieyskiéy, i opatrzenia Włościanom niekosztownéy, a prędkiéy sprawiedliwości w sporach: *a.* między niemi a Właścicielami, *b.* pomiędzy samemi mieszkańcami iednéy włości, i w ostatku *c.* pomiędzy temiż, iako mieszkańcami dwóch ościennych? Ułożyć także razem proiekt do prawa kardynalnego, iakie Ustawy kraiowe Włościanom zaręczyć powinny.

6.

Jakich sposobów Rząd naywyższy, z swoiéy strony użyć ma, w celu przyprowadzenia Włościan do lepszego stanu, i nabycia własności gruntowéy.

http://rcin.org.pl

7.

Urządzić plan ograniczaiący, w pewnéy miarze gospodarstwo każdego Rolnika, dla uniknienia drobnych podziałow, determinuiąc ilość gruntu, w każdym gatunku, dla iednego gospodarza, do iego dobrego bytu potrzebną.

W porządku na wstępie obecnego pisma postanowionym, Odpowiedzi na poprzedzaiące pytania, i wynalezienie śrzodków, do celu tego dążących, poniżéy mieysce zaymować będą.

III.

Obowiązani otwartością oddać za ufność, ośmielamy się wyznać, że w sprawie która iest pisma tego przedmiotem, aby osiągnąć cel właściwego dążenia, wiecéy niemal na oddaleniu dzisieyszych przeszkód, pomyślność Rolnika tamuiących, iak na wyszukaniu śrzodków w przyszłości zabezpieczyć ią zdolnych, zależeć będzie; Umorzenie pierwszych, drugie ożywi.

Wypada naprzód wiedzieć dokładnie teraźniéyszą sytuacyią tych, których los nas zaprząta. Staraymy się z bliska ią poznać. — Przebóg! iakiż widok serce rozdziera? Głód, nędza, i piérwszych do życia potrzeb zupełny niedostatek. — Nie można iednak oczu odwracać; potrzeba owszem uzbroić umysł, aby się wpatrzeć koniecznie w ten smutny

http://rcin.org.pl

obraz, i wyczytać z niego przyczyny, które lud niewinny w naywiększą biedy przepaść wtrąciły; od uchylenia tych zawisł dobry początek.

Piérwsze lat kilka, nowo odzyskanego życia Narodu, woien ledwie na krótką chwilę przerywanych, pasmo składaią: w zapale których, niezmierne natężenia publiczney siły, ogromne w każdym rodzaiu ofiary i straty, lubo piérwszą stanowią przyczynę Włościan upadku, niechayże z resztą to złe naywiększe, w nadziei powszechnego pokoiu, uważać się godzi, za należące do liczby nieszczęść nadzwyczaynych, które iuż przeminęły; ale z téy bezdenney otchłani okropny wybuchnął pożar, nieustaiący dotąd szerzyć powszechnego zniszczenia; ten do szczętu zgasić należy, chcąc uchylić przeszkody istotne; przy których fundamentu szczęścia ludu, ani założyć można.

Trzy są rodzaie głównych przeszkód. — Uprzątnienie iednych i drugich, może bydź tylko dziełem Łaski Panuiącego, mądrości, prawodastwa, i troskliwéy Rządu opieki. Trzecie gorliwość obywatelska, wsparta Rządową pomocą łatwiéy pokonać potrafi. — W piérwszym rzędzie stoią:

a. Łzami Narodów oblany sysemat *Rekwizycyi*, który zniszczonych Dziedziców, możności zasilenia nędzy Włościan pozbawił.

b. Równie niesprawiedliwa *Antycypacya* Po-

http://rcin.org.pl

borów i Liwerunków, na długi przeciąg lat przyszłych, z góry wyciśniętych, która strawieniem Ekonomicznéy siły, sposobność utrzymania gospodarstwa odeymuie.

c. Dostarczenie podwód bezpłatnych w punkta odległe, pod transport magazynowych produktów, lazaretów, ammunicyi, broni, i rozmaitych sprzętów przechodzącego Woyska: niemniéy pod przeiazd poiedynczych Officerów i żołnierzy, a nawet Urzędników i Officyialistów Cywilnych, w brew pierwszemu Artykułowi Dekretu Królewskiego 22 Maja 1810. nakazywane; nietylko że niszczy sprzężay, wozy, zaprzęgę i wyprożnia kieszeń wekturantów, na podróżne wydatki, ale częstokroć przez pomieszanie bydła, z okolic rozmaitych spędzonego, sprawia zarazę i choroby, lub skąd inąd sprowadza mór i powietrze.

d. Konsystencya Woyska (która po Wsiach mieysca mieć niepowinna) i żywienie go bezpłatne na kwaterach, odbiera ostatni kawałek chleba Rolnikowi, a w latach nieurodzaynych, przyczyną głodu bydź może.

Poprzedzaiące cztery gatunki przeszkód, za iedném słowem Dobroczynnego MONARCHY zniknąć mogą: inne których uchylenie Rządowéy pieczołowitości wymaga, mieszczą się następnie w rzędzie drugim.

http://rcin.org.pl

aa. Wyrabianie i szynkowanie trunków w ręku Zydowskich, które iest skazą moralności, uwiecznia brzydkie nałogi, i truie maiątek Rolnika, dłużéy cierpianym bydź niepowinno. — Dekret Królewski 30. Października 1812. zapadły spiesznie i w całéy mocy wykonaćby należało; ieżeli codziennemu z téy przyczyny pochodzącemu niszczeniu Włościan kres ma bydź położony; a zapobiegaiąc z drugiéy strony szkodliwym wypadkom, iakich z pozbawienia zarobku tego rodzaiu, kilkudziesiąt tysięcy Starozakonnych, dziś nieczynnemu życiu oddanych, słusznie nawet obiawiaćby się można:

Prawo polityczneý reformy Zydów, nieodwłocznie także zaprowadzić potrzeba,— Seym Konstytucyyny przygotował w téy materyi zbawienny Projekt. Zachęceniem do rolnictwa i rękodzieł, Lud ten oswoiony z pracą i naukami, godząc powoli różnicę mowy i sukni, oswobodzony z przemocy zabobonu i Rabinów nadużywaiących Władzy Religii, dałby się z czasem w pożytecznych Oyczyznie obywateli przeistoczyć.

bb Należy ieszcze do tego rzędu iedna przeszkoda, nader ważna; powiem w téy okoliczności nayskromniéy i tyle tylko, ile ma szkodliwego wpływu na stan Rolnika, iego zarobku, i kraiowego bogactwa. —

http://rcin.org.pl

Dziesięcina w dawnieyszych wiekach, mogła się nie wydawać tak ogromnym ciężarem, kiedy urodzaie ziemi, pod względem naturalnéy reprodukcyi uważane były owocem pracy, i téy mała cena niewiele kosztowała; W czasach obecnych kiedy nakłady pieniężne, są głównym środkiem do utrzymania i pomnożenia rolniczego dochodu, a oddaiący Dziesięcinę, nie iuż samą pracą, lecz razem włożonemi w gospodarstwo pieniędzmi dzielić się musi, pobor ten stał się nieznośnym. — Dziś w różnych gatunkach wygórowane podatki, i odwołanie Rolnika do popisu woyskowego, uszczuplaią dochody ziemi, a Dziesięcina na ogólnéy reprodukcyi bez odtrącenia wydatków zasadzona, iedną iest zawsze daniną. — Rolnik opłacaiący wartość dziesiątéy części, więcéy oddaie Xiędzu z całkowitego plonu, niż publicznemu Skarbowi z czystego tylko dochodu. Nadto opłaca nierówno; albowiem Dziesięciny nie są prawem powszechném: iedne Wsie daią Dziesięcinę w naturze, drugie w pieniądzach, trzecie żadnéy. — Postęp rolnictwa iest w równym stosunku do nakładów; ponieważ ziemia nie wraca czego nie bierze, i ma się zawsze względnie do doskonałości ustaw Rolniczych, ile się do niego przychylaią. *Zmiana Dziesięciny*, iest potrzebą sprawiedliwości; Duchowieństwo

http://rcin.org.pl

światłe sprzeciwiać się oney nie będzie, przekonane że nie przystoi, aby Kapłan szanowany i słuchany z przyiemnością w Kościele, pobudzał przeciwko sobie narzekanie w polu, stodole i rolniczych chatach, z powodu sprzecznego interesu, wystawiony na niechętne pomrukiwanie ludu; — Zwłaszcza że ta odwieczna Duchowieństwa własność, nie może bydź odebraną bez równego i rzeczywistego wynagrodzenia, w którym znaydą sie łatwe do użycia sposoby, iakiemi przeistoczone Dziesięciny z pożytkiem wspólnym, Rolnikowi ulgę, Duchowieństwu fundusz stały, Skarbowi wiecznie rosnący dochód przyniosą.

Do lustracyi 1789. każdy Xiądz osobistą przysięgą odbieraney Dziesięciny wartość zatwierdził. — Zebranie tych poiedynczych zeznań, z kadastrów podatkowych, okaże Summę ogólnego szacunku, a ten w ziemi z ogromnego funduszu Starostw i Dóbr Narodowych, nadaniem części wyrównywaiącey dla każdey Dyecezyi wynagrodzonym bydź może, — Czyliby te dobra nadane były Kościołom bezpośrednie, czyli pod Jeneralną na ten koniec wyznaczoną Administracyią zostawały, albo na dłuższe lata w dzierżawę wypuszczone, wnosiły umowiony dochód do ogólney kassy Religii, którąby każdemu z Urzędników wła-

http://rcin.org.pl

snych, podobnie iak Skarb urzędnikom Publicznym oznaczoną należność, a nawet w miarę przybywaiącéy intraty, podwyższać się mogącą, regularnie opłacała.

Dziesięcina zaś która w naturze iak dziś iest (ieżeli wzrost Rolnictwa nie ma bydź tamowany) dłużéy zostawać nie może. — Jaki pożytek Rolnikowi i dochód Skarbowi wydać powinna? w dalszych nad Podatkami Włościan uwagach, okaże się.

Wymieniwszy drugiego rzędu przeszkody, których usunięcie, od przychylenia się Władzy Prawodawczéy, i dzielności Wykonawczéy, oczekiwane tylko bydź może; roztrząśniemy teraz ostatnie, które gorliwość obywatelska, z pomocą Rządu odwrócić winna.

W tym rzędzie mieści się iedna główna przeszkoda, z obaleniem któréy inne drobniéysze z nią połączone, razem upadną. — *Pańszczyzna*, czyli tak zwana robota z gruntu, dotąd naygorzéy urządzona; Układ dzisieyszéy robocizny nie zgadza się z przyrodzonym stanem człowieka, nie dopuszcza zaprowadzenia sprawiedliwego wymiaru, w oddaniu i odebraniu wzaiemnéy powinności. — Zamiast porządku wprowadza nieład, przeszkadza do pomnożenia ludności i reprodukcyi, a w zasadach swoich, wszelkiéy rachuby i kombinacyi iest pozbawiony.

Sprostowanie tego dla oboiéy strony niedogodnego układu, niepociągaiąc wielkich tru-

http://rcin.org.pl

dności, da się uskutecznić sposobem lepiéy wyrachowanym, na którym Rolnik, Dziedzic i Kray zyskiwać będą.

Oszacowawszy w stosunku mieyscowego położenia, podług doświadczeń z lat kilkunastu czerpanych, ile iednego morgu ziemi przerobienie pługiem, radłem, lub broną; — przężęcie sierpem lub kosą; ile całodzienny naiem fury parosprzęgłéy, i namłocenie Ozimego, albo Jarego iednego korca zboża w śrzednim przecięciu kosztować maią? będzie można mieć przekonanie o potrzebie i korzyściach nowego w tym przedmiocie układu, którego plan właściwy z porządku rzeczy wyniknie.—

Po uchyleniu przeszkód, przystąpić należy do zaprowadzenia pożytecznych ustanowień, zbawienną teraźnieyszego stanu Włościan odmianę, i przeyście do lepszego bytu przygotować, i stopniami ułatwić zdolnych.

W liczbie tych naypiérwsze mieysce zaymuie Edukacyia wieyskiéy młodzieży, aby iéy rzetelną zbliżyć sposobność nabycia przynaymniéy Religiynych i stanowi swemu koniecznie potrzebnych wiadomości.— Materyia ta w tysiącznych pismach, mowach, i odezwach, iuż prawie przegadaną została, więcéy się nad nią rozszerzać, i ponawiać zachęceń niemasz przyczyny: o koniecznéy potrzebie i pożytkach Edukacyi, któż nie iest przekonany? Lecz chodzi o skutek nie o powabne deklamacye. — Oświecenie ludu Wieyskiego,

http://rcin.org.pl

od pół wieku iest przedmiotem, bezustanną Rządów kraiowych troskliwość zaymuiącym — Ustawy dawnéy Kommissyi Edukacyynéy, liczne uchwały poźniéysze, Izby i Dyrekcyi Edukacyi Narodowéy, w 1807. i następnych latach wydane, w dobroczynném rozwijaniu się klęskami Oyczyzny przerwane, odnowienia tylko, wsparcia Rządu, i dzielniéyszego wzywaią wykonania. — Szkoły parafialne cel powszechnego życzenia są Edukacyi początkiem, a światły Pleban, naypewniéyszym przewodnikiem, do wyprowadzenia z pierwszych ciemności. — Obyczaie, światło, i moralny charakter Włościan są w ręku duchownego Pasterza, którego staranie i usilność, szczerze dołożone, do wzrostu onych, iedynie skuteczną pomoc dadź mogą.

Przepisanie porządku Sukcessyi i Opieki nad małoletniemi, ważną iest częścią Ustaw, szczęśliwość stanu każdego zabezpieczyć maiących. — A lubo Włościanie, do równości praw obywatelskich, przez Konstytucyią przypuszczeni, należą do uczestnictwa powszechnéy ustawy Cywilnéy, w kraiu na ten przypadek obowiązuiącéy; uważaiąc przecięż w ekonomicznym widoku szkodliwe skutki, iakie równy pomiędzy rozrodzonych następców podział spadku, rozdrobnieniem poiedynczego gospodarstwa, dla rolnictwa sprowadzać może; zdaie się, że po odłączeniu ruchomego i dorobkowego maiątku, do równego między

http://rcin.org.pl

Dzieci podziału; *Majoraty* czyli prawo pierworodztwa, co do gruntu, bydła, koni, mieszkania, budynków i sprzętów, warstat gospodarski, to iest należność (*fundi instructi*) składaiących; naydogodnieysze prawidła, do ustanowienia Sukcessyi Włościan obeymuią.

Opieka nad Małoletniemi, dwom naybliższym krewnym, godnym zaufania, pod okiem i odpowiedzialnością mieyscowéy także Władzy, nieinaczéy iak tylko przez Sąd piérwszéy Jnstancyi poruczona, i pod naywyższym tegoż Sądu dozorem bezpośrzednie zostawać ma.

Zastanowienie się nad okolicznościami, dotąd nadmienionemi, które z przedsięwziętém ulepszeniem stanu Włościan, nayściśléy są powiązane, posłuży nam teraz do prościeyszego rozwiązania trudnych zapytań Rządu, przez szczegółowe do każdego odpowiedzi.

Do 1.

Dobro Włościan, od dobra Dziedziców iest nieoddzielne. — Prawo 21go Grudnia 1807. chciało utwierdzić ten związek węzłem wspólnego interesu i wzaiemnéy przychylności. — Cel tego prawa równie iest niezawodny, iak zbawienny, aby przecież osiągnąć korzyści, których iest godłem, wykorzenic prożnowanie, i odstręczyć Włościan od opuszczania gospodarstwa, nad które teraz życie tułackie i stan włoczęgów przenosić przymuszonemi się znayduią; potrzeba:

http://rcin.org.pl

a. Nietylko przywrócić, lecz skutkiem na doświadczeniu, i uczuciu własnego przekonania opartym, naymocniéy na nowo ugruntować, dotychczasowemi przygodami zupełnie zwątloną ufność, że własność prywatna iest świętą i nietykalną, któréy pewność, nie w obietnicach pochlebnych, ale w rzeczywistości ma swoię rękoymią.— że

b. Naypierwsza szczęśliwość, zapewniaiąca bezpieczeństwo Osób, maiątku i dobréy sławy, przeciwko wszelkiéy napaści, przemocy i samowolności, aby doskonałe prawem obwarowana została.

Kiedy zaś Rolnik wiedzieć będzie granice, gdzie się kończy iego powinność, a zaczyna swoboda, gdy w rozkazach naybliższéy sobie Zwierzchności, nie będzie widział, tylko skutek praw, lub wzaiemnéy ugody, pewny że pracuie dla siebie i swoich następców, że grunt, mieszkanie, i dobytek iaki posiada, są istotnie iego własnością, któréy nikt bezkarnie naruszyć nie potrafi, ani pożytkiem swéy pracy, dzielić się z kimkolwiek będzie musiał;— wtedy pewnie swoiego nie opuści gospodarstwa. —

Stosunki Włościanina z Dziedzicem, dwoiakiego są rodzaiu: *Pierwsze* tyczą się Zwierzchnéy Władzy, takowe oznacza prawo; *Drugie* wynikaiące z dzierżawy gruntu, wieczystéy, bądź doczesnéy, stanowi kontrakt, podług zgodnéy umowy, z któréy wzaiemne obowiązki wypływaią.

http://rcin.org.pl

Do 2.

Należność z gruntu, troiakim sposobem, pieniędzmi, zbożem, albo robotą opłaca się; od iey sprawiedliwego określenia, pożytek wspólny zależy.

Dochód Rolnictwa gruntuie się na Reprodukcyi, a w miarę przemysłu, odbytu, i zbliżoney Konsumpcyi zniża się albo podnosi. — Wszelkie produkta, biorą cenę podług potrzeby, którey dogadzaią, i mniemania o użytku, iaki przynoszą. Wartość pieniędzy stosuie się do możności nabycia zboża, albo kupienia na czas pewny, pracy człowieka. — Zapłata zbożem w ciągu całego wieku, iest prawie równą: osepy z gruntu w długich nawet zakresach czasu, małą bardzo okazuią różnice, prócz nadzwyczaynych wypadków; gdy pieniądz w biegu lat kilkunastu, częstey podlega odmianie.— Cena zboża iest naypewnieyszą miarą szacunku kruszców i rzeczy.— Ziemia oprócz powszechnych przyczyn pomnażania się pieniędzy, z przemysłu rękodzieł, i połączenia wielu innych, iakie ekonomiia polityczna obeymuie (bez względu na przemiiaiące czasem zdarzenia, w których koleyno zyskiwać może lub tracić), zawsze iednak wartość swoię podwyższą.

Te są główniéysze uwagi, chcąc na pewnych zasadach determinować powinność z gruntu, ścisłéy baczności wymagaiące; lecz w

http://rcin.org.pl tym

tym punkcie ogólnego ustanowienia zaprowadzić nie można — Oznaczenie miary téy należności, musiałoby poprzedzić koniecznie wynalezienie czystego dochodu, podług prawideł powszechnych,— z mieycowego naymniéy lat kilkunastu doświadczenia wyczerpane. — W tym znowu względzie, oprócz różnicy wynikaiącéy, z rozmaitego gatunku ziemi, przypuściwszy, że unikaiąc zbytecznego stopniowania, na trzy klassy tylko, to iest, *dobre*, *srzednie*, *i podłe*, grunta podzielić się dadzą; przeciąg czasu, i rozmaitość korzyści z topograficznego położenia przybywaiących, uczynić nieomylnego wyrachowania niedopuszczaią.

Z różnych Akt, wymiarów, lustracyy, i kontraktów sprzedaży Dóbr Szlacheckich kombinuiąc, pokazuie się, że w Roku 1785. około Sandomierza, Intrata iedney Włoki, czyniła Zł. pol. 230, a na kapitał 20 za ieden rachuiąc 80 Zł. pol. z iedney grzywny srebra; w Roku 1804. taż sama Włoka na równą monetę, dawała rocznego dochodu z okładem Zł. pol. 300. i w umowach o kupno 21. za ieden na kapitał przyymowano.— Łąka w stosunku do odbytu, chodowanego bydła, i dostatku rąk pracowitych, czasem większą, a czasem mniéyszą od Roli nabywa cenę; dziś Włoka naylepszéy ziemi, pod Opatowem, nie przyniesie tego dochodu, ile równa część piaszczystego gruntu pod Warszawą.

http://rcin.org.pl

Powinność pochodząca z dzierżawy gruntu, iakiéy Dziedzic od Włościan żądać ma prawo, stanowi piérwszy obowiązek zobopólnéy umowy. — Oznaczenie więc téy powinności, musi bydź dziełem dobréy woli, podług ugody, którą Stronom kontrakt zawieraiącym zostawić należy, bez żadnéy obawy nieumiarkowania; to albowiem, miłość własnego interesu, w pewnych karbach zatrzymać zdoła. — Każdy Właściciel dóbr, w układach o należność dzierżawną z gruntu, uyrzy się powodowanym, stosować życzenia swoie do zwyczaynego szacunku, iak przez sąsiadów w całéy okolicy przyiętym będzie, aby zbyteczném nad innych pretendowanego Czynszu wygórowaniem, nie odstręczył konkurrentów, i ziemi sobie bezludnéy nie zostawił.

Ze strony Rządu, do téy okoliczności, dosyć będzie, kiedy mocą powszechnéy Ustawy urządzić raczy:

a. Oznaczenie pewnego terminu, w którym po upłynieniu lat kilku, wszelka dotychczasowa pańszczyzna, i obowiązki z Inwentarzów gruntowych wynikaiące ustaią.

b. Zaprowadzone nowe układy, w tym samym czasie ukończone bydź powinny, przez kontrakt kupna i sprzedaży, albo dzierżawy, niekrótszéy iak lat dwadzieścia.

c. W mieyscu pańszczyzny, ugoda inaczéy zawierana bydź nie może, iak tylko na

http://rcin.org.pl

czynsz zbożem, albo pieniędzmi, w ratach umowionych, oddawać się mający.

d. Grunta Folwarczne, ieżeli iakie niewydzierżawione pozostaną, wolno iest o ich obrobienie ułożyć się z Włościanami na pracę wydziałową; która od zaorania morgi ziemi, zradlenia, zbronowania, albo od żniwa i t. d. podług ceny w kontrakcie ustanowioney zapłacona, lub potrąceniem z Czynszu wynagrodzona bydź może.

e. Wzór kontraktów ogólne prawidła obeymuiących, od Rządu wydany będzie, który Urzędy do przyymowania ugód upoważnione, nieodstępnie zachować winny, a razem

f. Przy zawieraniu tychże, wszelkie ostrożności Art: 4. Dekretu Królewskiego 21. Grudnia 1807. zastrzeżone, pod własną odpowiedzialnością dopełnić obowiązane.

g. Robienie i wyszynk trunków, polowanie, rybołostwo, są prawami Dziedzica.

h. Używanie pastwisk, i lasów tak do opału, iako i materyiałów Budowniczych kontrakt nadaie i określa.

i. Opłata podatków Skarbowych, w ilości i gatunku, teraźnieyszych lub nowo nastąpić mogących: *Laudemia*, przy odprzedaniu gruntu. — Warunki nakoniec wszelkie, te mianowicie, których skutek pociąga rozwiązanie umowy, iasno w kontrakcie wyrażone bydź maią.

http://rcin.org.pl

k. Służebności publiczne, — Robienie i utrzymanie dróg, grobel, mostów, wygonów, Straż od zarazy bydła i zapalenia lasów, Tamy nadrzeczne, i t. d. są wspólnym obowiązkiem.— Folwarczne należą do umowy.

l. Dzielenie, i odprzedanie gruntu iednego Gospodarza na części, iest zabronione.

m. Bydła, sprzężaiu, i nic zgoła z warstatu Gospodarskiego, iako własności (*fundi instructi*) do utrzymania w dobrym stanie gospodarstwa należącey, bez pozwolenia mieyscowey Zwierzchności sprzedać, zamienić, ani z gruntu wyprowadzić, Włościaninowi nie iest wolno.

n. Kaucyia czyli Rękoymia, dotrzymanie Kontraktu zapewniaiąca, na funduszu Włościan do tego celu ustanowić się maiącym, dla Dziedzica, i nawzaiem z strony iego, na tychże samych Dobrach zabezpieczona bydź powinna.

o. Exekucyia za nieopłacony czynsz iako bardziey ieszcze odeymuiąca sposobność opłaty mieysca nie ma. — Ale Sekwestracyia maiątku zadłużonego, po uchybieniu iedney Raty przez Władzę Administracyiną bez odwołania się do drogi Prawa, na żądanie Dziedzica wykonaną zostanie.

p. Przypadki nadaiące prawo do *Allewiiacyi*, *Gradobicie*, *wylew Wody*, *Pożar ognia*, dostatecznie w ugodach wyłuszczonemi, i na sprawiedliwey dla obiey stro-

http://rcin.org.pl

ny rownomadze zastrzeżonemi bydź muszą.— Poiedynczo dotknięci podobnemi lub innemi klęskami Gospodarze, w składkach Osady, albo oddzielnie na ten koniec uformowanym funduszu, znaydować winni ratunek.

q. Utrzymanie Parafialnéy Szkoły i Szpitala, wymaga także urządzenia składek, albo raz na zawsze ustanowienia oddzielnego funduszu.

r. Zapobiegaiąc szerzyć się mogącemu lenistwu, ustawy przeciwko prożniakom, włoczęgom, i żebrakom rozprzestrzenić, i naymocniéy obostrzyć, oraz do niezawodnego ich wykonania, dozór i ostrożność Policyi podwoić należy.— Starcy, kaleki, niedołężni, w Gminie własnéy opatrzenie zyskać powinni.

Do 3.

Jakiego podatku w miarę obszerności i gatunku ziemi Rząd słusznie wymagać może? Rozwiązanie tego pytania więcéy od poprzedzaiącego obeymuie trudności; Podatek ogólnie całe Rolnictwo, Włościanina, bądź Szlachcica, zgoła Rolnika, iakiego bądź stanu; czyli raczéy nikogo, ale samę ziemię dotknąć maiący, Odpowiedzieć potrzeba, iaki iest naywłaściwszy? Wiele? i kto go płacić winien?

Materyia ta, nayobszerniéy zawsze traktowana, namnożyła wiele sprzeczności: Czte-

http://rcin.org.pl

ry są powszechne Rodzaie Podatków; na Osoby, rzeczy, pracę, i ziemię.— Łatwość z którą iest połączone wybieranie Podatku gruntowego, z dolegliwą i kosztowną innych Podatków Manipulacyią porównywana, zjednała pierwszemu wiele Stronników, wielu nawet wielkich ludzi, (iako to: *Mirabeau*, *Turgota* i t. p.) uwiodła zdanie, którzy z uchyleniem wszelkich przechodnich Podatków, ieden tylko na same ziemiopłody, bezpośredni zaprowadzony mieć chcieli. — Mnóstwo przyczyn na poparcie tego wniosku połączonych, z pierwszego widzenia nayrozsądnieyszemi się wydaią: Rozebrane zaś doyrzalszą uwagą, okazały w skutku błąd teoryi.— Upadło to systema, światłem poźnieyszych, a iawnie przekonywaiących dowodów, w nieporównanych Dziełach *Smitha* i *Saya*, obszernie wyłuszczonych, pokonane.

Człowiek którego ręka, złona przyrodzenia wyprowadza bogactwa sztuką i pracą, kształci i przerabia surowe płody, pomocą kunsztu, aby te użytecznemi uczynił, a przetworzone puszcza w zamianę, aby uzyskał ich wartość, staie się razem reprodukcyi i konsumcyi przyczyną.— Podatek przeto człowieka, w każdey iakiey bądź klassie, społeczność składaiącego dotykać musi. — Jnaczey gdyby z uwolnieniem Konsumentów, spadał na samego Rolnika, byłby uciążliwym i uchybiałby celowi ogólney składki; z obowiązku

http://rcin.org.pl

którey wypływa oczywiste przekonanie, że układ Podatków komplikowanych, mimo zawiłość Manipulacyi, naywięcey do doskonałości się zbliża.

Lubo wątpliwości nie podpada, że kupiec i rzemieślnik, wnosząc Podatek nie płaci go bezpośrzednie od siebie, lecz tylko pożyczanym prawie sposobem zakłada za Rolnik., od którego w czasie z procentem daninę awansowaną odbiera; lżeyszym przecięż Rolnikowi dług taki wydaie się, gdy tyle, i w tenczas przez trzecią rękę daie, ile i kiedy mu się podoba; nieobowiązany przynaymniey opłacać z góry swoie produkta, wprzód niżeli ie sprzedać może.— Klassa Konsumentów więcey korzyści, przeto i bogactw posiada, zawsze w gotowiznę zamożna, dłużey przetrzyma w targu, kupuiący z potrzeby przedaiącego korzysta, i na towar iego samowolną nakłada cenę, gdy Rolnik częstokroć dla Podatku zboże w pół darmo trwonić musi.— Obarczony ciężką pracą, znaglony corocznie podeymować w gospodarstwie poprzednicze na przyszły czas wydatki, pod utratą całey nadziei, naymować robotę podrożną w miarę podatku; ieżeli niewynagrodzony zyskiem przyzwoitym, uyrzałby ieszcze zarobek swóy, wygórowanym podatkiem ucisnięty; wolałby mniey pracować, aby mniey płacił, i nietylko sam wstręt uczuie do bezkorzystnego życia sposobu, ale Dzieci nawet własne starać się będzie oderwać od

http://rcin.org.pl

Rolnictwa, aby ich w stanie mniey nieszczęśliwym pomieścił.— W kraiu atoli gdzie Rolnictwo całém bogactwem, nie odstręczać, ale przychęcać do niego ludzi wypada.

W układzie podatku gruntowego, w kraiu osobliwie Rolniczym, który żadnych przemysłowych źrzódeł nie posiada, mocnéy nader przezorności użyć należy, i trzymać się ściśle Rachunkowych politycznéy ekonomii prawideł, aby z potrzebną względnością bez wycieńczenia reprodukcyynéy siły, umiarkowany do natury dochodu, tę tylko część onego dotykał, która za czysty procent iest uważaną.— Naymnieysze przeciążenie, niezmiernie szkodliwy wydaie skutek, przewyższaiący wszelkie korzyści, iakie z samego podatku obiecywanemi bydź mogą.

Do prawdziwie doskonałego uregulowania takowego Podatku, niemasz innego śrzodka, nad pomiar całego kraiu.— Od wieków to przekonanie, powoduie zdaniem wszystkich w téy materyi gruntownie myślących ludzi. — U nas Zygmunt AUGUST w Roku 1563. naypiérwszy pomiar kraiu nakazał. — Wspaniały i pożyteczny zamiar nie był uskuteczniony, Wzór iednak do wielkiego Dzieła pozostał.— Sławny Seym Konstytucyyny, wskrzesił zbawienny zamysł; prawem d. 5. Grudnia 1791. powszechne Wsi każdéy ograniczenie postanowił; Szczególne Mappy Woiewodztw, i ogólną całego Kraiu kartę sporządzić nakazał

http://rcin.org.pl

Komissye oddzielne wyznaczył, które wykonaniem téy czynności, i umorzeniem wszelkich granicznych processów zaiąć się miały.— Skalę i miary Geometryczne, iednakowe Rząd wydać obiecał. — Kommissyia dzieliła się na trzy wydziały, Piérwszy powszechnego pomiaru; Drugi Sądownictwa Piérwszéy Jnstancyi; Trzeci Appellacyyny.— W sześciu latach powinna była całe Dzieło ukończyć. — i t. d.

Nie iest tu mieysce, wypisywać w całéy obszerności tę, na nieszczęście niewypełnioną Ustawę, lecz nie można iéy wspomnieć, bez uwielbienia mądrości Prawodawczéy, która ią utworzyła: w niéy mieszczą się połączone widoki Ekonomii polityczney z domową, spokoyności powszechnéy i sąsiedzkiéy, śrzodki dokładnego poznania Krain, z ubezpieczeniem prywatnego posiadania. — Topograficzna Mappa Kraiu, byłaby obrazem Uwag dla Urzędnika i Obywatela, okazałaby zrzódła bogactw wewnętrznych, stopniowanie zatrudnień w ogólném gospodarstwie, gałązki wszelkiego handlu i przemysłu, położenie punktów woiennych, i nietylko stan obecny, ale potrzeby przyszłych pokoleń; podaiąc łatwość wyrachowania Reprodukcyi w stosunku z ludnością, dałaby poznać kiedy praca Rolnicza wystarcza wyżywieniu mieszkańców i wydatkom Rządu, i kiedy rękodzieła bez uymy rąk do rolnictwa, więcéy rozkrzewionemi bydź mogą? Zgoła na téy iednéy karcie,

http://rcin.org.pl

miałby Rząd razem zebrane wszystkie materyały naypożyteczniéyszych urządzeń.

Lecz w teraźniéyszym Skarbu, i całego Narodu ubóstwie, iakiemiż sposobami, plan równie dobroczynny, iak ogromny wypełnić można? Wieleż trudności niepoliczonych, wniwecz prawie obracaiących chęć samę do zwalczenia pozostanie? Mimo prawdziwe dobro Kraiu, i prywatne, czyliż mniemana nowość, i pozór narzekania na ustawiczne odmiany, albo niesforność Wykonawców, nie nabawi podobnie u nas, iak dawniéy Urbaryalny Proiekt w Galicyi niespokoynością mieszkańców? Urządzenia nawet naylepsze wymierzone na przyszłość, staią się szkołą doświadczenia, lud zaś niegodząc zbawiennych zamiarów, iak tylko z obecném drażliwém położeniem, cierpi gdy iest obiektem bezustannych doświadczeń.— Na cóż się przyda (zwykł mówić), że kiedyś odległa potomność, zbierać będzie pożytki, kosztem gorzkich umartwień, i straconych wszystkich dni spokoyności dzisieyszego pokolenia? — Szczęście spółczesnych, nie całe bydź może poświęcone przyszłości, żyiącym pierwéy należy.— Przymus do nagłego w krótkim czasie pomiaru, sprawiłby uciążliwość; gwałtowne odmiany ruynuią maiątek, i przynoszą nie iednemu ubóstwo, a zawsze są zakłóceniem wyobrażeń.— Obok naydokładniéyszéy Instrukcyi, prędkość rozmiaru, sprowadzić może pomyłki w robo-

http://rcin.org.pl

cie mierniczéy, lub Rachunkowéy, błędy następnie bardzo szkodliwe, od których powolność tylko w przedsięwzięciu i działaniu zabezpiecza. — Pomiar u nas przez Dziedziców ich własnym kosztem wykonany zostaćby musiał; pomnożyłby więc w tych ciężkich czasach wydatki. — Do sporządzenia podobnego Dzieła, trzeba zostawić lat kilka, w ciągu tych podzielone nakłady, wydadzą się lżeyszemi, i rozmiar zrobiony z dłuższą rozwagą doskonaléy się uskuteczni. — Usuńmy przeto na chwilę życzoney do konałości widok, zostawuiąc nadzieię, a szukaymy iaki tymczasem w otaczaiących nas okolicznościach, Rolnik Skarbowi ma oddać naystosowniéyszy podatek.

Dziesięcina, rzekło się wyżéy, ma przynosić wiecznie rosnący Dochód dla Skarbu, zamienić ią więc trzeba w pober gruntowy, który zbożem podług zasady całorocznego wysiewu, lub w pieniądzach Rządowi oddawany bydź może. —

W tym względzie, naprzód wiedzieć należy całoroczny wysiew każdéy Włości, bez różnicy na własność. — Nie chcę bydź przykrym Inkwizytorem Właścicieli, roztrząsać naydrobniéysze szczegóły, naznaczać Lustracyie, i sprawdzenia, ani wymagać przysięgi. — Cnocie i honorowi Obywatela zostawić się godzi, szczere okazanie wysiewu: atoli uchybiaiący tym świętym obowiązkom, nietylko bez

http://rcin.org.pl

żadnego względu, do rzetelnego wyznania przymuszony bydź powinien, lecz nawet ulegać surowości kary, którą sam na siebie, fałszywém podaniem ściąga, aby oddany pod Sąd, za przekonaniem, pieniężny zakład utaionemu wysiewowi równy opłacił, i naymniéy przez lat trzy, od używania praw politycznych był usunietym. — Łudziliśmy się iuż dosyć sami; Fassye do podatku ofiarą zwanego: — Tabele wysiewów 1810. taki przyniosły skutek, iakie było podanie, — wspólne iednych przeciw drugim szemrania i wyrzuty — W tym razie honor i sumnienie obowiązuią Rządowi oddać wiernością za ufność, i sąsiadom nie wyrządzać szkody, iaką z cudzéy winy w tym przypadku większą od Skarbu ponosić mogą; ponieważ Rząd w potrzebach Kraiu niezaspokoiony wkłada nowe coraz Podatki, a opłacaiący rzetelnie, podwoiony ciężar dźwigać są przymuszeni. — Mniemamy iednak, że takich wcale nie będzie, którzyby własne dobro, krzywdą cudzego zasłaniać chcieli; — Gdyby iednak znaleźli się podobni między Właścicielami, łatwiéy iest, gdzieby padało porozumienie, do iednego lub kilku zesłać na grunt rewizyią, niż powszechną odbywać w całym Kraiu. —

W każdym Powiecie do odbierania podań, wyznaczyć się maiąca Kommissyia, powinna się składać z Obywateli, iakiego bądź stanu, cnotą i zaufaniem publicznem zaszczyconych. —

http://rcin.org.pl

Akta i czynności Kommissyi, w tym wszystkich Rolników interesuiącym przedmiocie, otwarte, bez naymnieyszego sekretu, z wyrażeniem podania każdey Włości, przez Dzienniki Departamentowe, z każdego tygodnia publicznie obwieszczonemi niech będą.— Kommissyia za powzięciem naymnieyszego podeyrzenia, lub doniesienia chociażby bezimiennego (byleby dowodami iawnemi poparte było) o nierzetelném podaniu, ześle na grunt Delegacyią z Osób trzech, które w obliczu przybranych znowu dwóch Swiadków wiary godnych ościennych i rzeczy wiadomych, wszystkie Niwy, Łany, Morgi, albo Staia, i Zagony podeyrzanego Właściciela przerachuią, w Protokole opiszą, i do zatwierdzenia Kommissyi *opinative* Zasiew sprawiedliwy ustanowią.—

Przyiąwszy zasadę rocznego Wysiewu, do ułożenia Podatku gruntowego, ustaie potrzeba klassyfikacyi rozmaitych gruntów, i względu na różnice mieyscowego położenia, do wyszukania ceny zboża; albowiem

a. Ziemia dobra, lubo obfitszy daie pożytek, ale też większey wymaga pracy, i nierównie więcey ziarna do gęściyszego obsiewu; podła przeciwnie, ubytek spodziewanych korzyści, oszczędzeniem nasion i roboty, zwykle sobie nagradza.— Kto więc mniey sieie, mniey będzie dawał podatku.

http://rcin.org.pl

b. Gdy Rolnik z gruntu każdego czyli ten leży nad Wisłą, albo Radomką, pod Krakowem lub Szydłowcem, równą podług wysiewu miarę zboża w suchem ziarnie do Magazynu oddać ma, albo pieniędzmi nie drożéy iak podług mieyscowéy ceny opłacić; — iakąż z stąd stratę poniesie, że w innych stronach tańsze, lub droższe targi bydź mogą?

Z rozmaitych zbiorów wiadomości Ekonomicznych, z naydawniéyszych Cen Targowych, i reiestrów sprzedaży zboża, dwa ziarna Żyto i Owies, okazuią się utrzymywać zawsze prawie trwały, w iednostayney progressyi stosunek Ceny, względnie innych produktów, a razem ku wyżywieniu ludzi i koni piérwszéy potrzebie dogadzaią; do tych więc dwóch, możnaby ograniczyć osepy, stanowiąc: aby od całorocznego wysiewu, z każdego korca iakiegokolwiek ziarna $\frac{1}{4}$ czyli garcy 8. Żytem i Owsem, w równéy połowie Skarbowi publicznemu oddaną była; kto *np.* wysiewa Żyta, Pszenicy, Jęczmienia, Owsa, Grochu i t. d. pod jesień i na wiosnę rocznie w ogóle korcy 200. winien z tego oddać Skarbowi tytułem gruntowego Podatku korcy 50. połowę iednę, czyli 25. korcy Żyta, i równą część drugą Owsa.

Po wyrachowaniu szczegółowém wysiewu i urodzaiu, ceny zboża i pracy, odtrąceniu kosztów na utrzymanie roboczego sprzężaiu,

http://rcin.org.pl

użyźnienie i uprawę Roli, zasiew, zbiór, młockę, chędożenie i odmianę ziarna, i na utrzymanie Budynków gospodarskich nieodbicie potrzebnych, po umiarkowaniu wartości, względnie pomiędzy sobą różnych gatunków zboża, wyciąg powyższy względem ilości i proporcyi przeznaczonego na podatek ziarna, okaże się sprawiedliwym; zwracając oraz uwagę, że Ozimy zasiew, Żyto i Pszenica, czyli samo Żyto, gdzie Pszenicy siew bywa mały, albo żaden, składa zawsze w miarę twardego ziarna, większą połowę, od zasiewu wiośnianego, a w tym drugim Owies ziarno nayliżeysze, wszystkie inne do podatkowania zastąpić ma.

Ten prosty i łatwy układ, dla Skarbu i Kontrybuenta dogodnym się okazuie. — Rolnik w ścisłey równości oddaie część proporcyonalną czystego dochodu w ziemiopłodach. — Skarb w każdey porze Roku, taki podatek w naturze odebrać może; ponieważ Kontrybuent wiedząc ile ma oddać, część podatkową uważaiąc za własność Skarbu, w Spichlerzu domowym zachowaną, w pogotowiu na zawołanie trzymać będzie. — Manipulacyia naykrótsza i wcale niekosztowna, bo wydawszy iednostayne zbożowe miary wszędzie, Magazyny Rządowe w każdym Powiecie, za kluczem Kommissarzy bezpłatnych, Obywateli godnych i osiadłych, z grona Kontrybuentów, przez nichże samych utrzymywane, pod nay-

http://rcin.org.pl

wyższym Administracyi Powiatowéy dozorem zostaiące, cały osep w ciągu iednego miesiąca, odebrać mogą — Wybór co dwa lub trzy lata, odnowionym zostanie, Kommissarz ma podwoyną odpowiedzialność, raz z własnéy osiadłości; powtornie wybieraiący stanowią naturalną rękoymią wybranych. — Nikt od téy funkcyi wymówić się nie zechce przez interes wspólny, a bardziéy iescze gdy ią Prawo uzna bydź stopniem naypiérwszym Obywatelskiéy zasługi. —

Jeżeli zaś Rząd zechce pobór ten, na pieniężny zamienić w całości lub w części; sami Kontrybuenci ceną podług targów w Powiecie z miast okolicznych zebranych, w średnim przecięciu przez Rząd ustanowioną, i przez Władze Administracyyne ogłoszoną, w każdym czasie na rozkaz Rządu, pieniędzmi z ochotą do Kass publicznych opłaca.

Korzyści Skarbu, iakie dochód tego rodzaiu obiecuie, wydadzą się dwoiako *raz* w saméy naturze Podatku; *powtore* przez porównanie z dzisieyszemi ziemiańskiemi poborami.

a. Bez pomnożenia ciężaru, podatek ten wzrastać będzie zawsze dla Skarbu, w miarę powiększonéy ludności, i w stosunku ulepszonego gospodarstwa, wytrzebienia nieużytecznych krzaków, i osuszenia błót zaraźliwych, które wśrzód kraiu, nową odkryią ziemię.

b. Dzi-

http://rcin.org.pl

δ. Dzisieysze całoroczne Wysiewy Dworów i Włościan, iak są dotąd podane, wynoszą *np.* w Departamencie Radomskim ogólnie Korcy 320,312. garcy 27. — Sprostowane przez koekwacyią, do sprawiedliwéy ilości, podług urzędowych pism Rady Departamentowéy, Rządowi Naywyższemu, iuż dawniéy przedstawionych, podwoią się niezawodnie do Summy 640,625 Korcy, 22 garcy, z których $\frac{1}{4}$ przyniesie w ogóle, Korcy 160,156. garcy $13\frac{1}{2}$, czyli Żyta korcy 80,078. garcy $6\frac{3}{4}$, i równą liczbę korcy Owsa.— Sprzedane w średniéy cenie, Żyto po Zł. p. 10. Owies po Zł. p. 5. uczynią Zł. p. 1,201,137. groszy $24\frac{1}{8}$.

W umiarkowaniu téy ceny, bardzo mała, albo żadna pomyłka okazać się może; wyrachowana iest z biegu ostatnich lat dwudziestu, w których nayniższa cena Żyta Zł. p. 6, Owsa Zł. p. 3. w tym się Departamencie okazuie.

Podatek zwany Ofiara 10. grosza, podług piérwiastkowéy lustracyi 1789 z całego Departamentu przynosił rocznie Skarbowi Zł. p. 477,706 groszy 12, dziś podniesiony wysoko do 24 od 100. czyni Zł. p. 963,125. gr. 2.

Proiektowany więc teraz gruntowy podatek, w troynasób blisko przewyższaiący piérwiastkową ofiarę, wynagrodziłby Skarbowi wartość Dóbr, za nabycie Dziesięciny ustąpić się maiących.

http://rcin.org.pl

Gyby grunta folwarczne w posiadaniu teraźnieyszych Właścicieli na zawsze zostać miały, możnaby nawet powiedzieć, że Dziedzice od ciężaru dziesięciny uwolnieni, pierwiastkową ofiarę, bez podwyższenia iednak, na wieczną Rządowi wdzięczność, ieszcze nadal opłacać mogą. — Atoli że dla polepszenia stanu Włościan, i zaopatrzenia dla nich dostatecznieyszego gospodarstwa, grunta folwarczne w części znaczney, a w niektórych Dobrach w całości może, pomiędzy Włościan oddanemi bydź muszą: — Zaś podług prawideł manipulacyi Skarbowey, Podatek gruntowy ten winien płacić, kto grunt posiada, inaczey bowiem gdyby go opłacał Dziedzic, za swego Dzierżawcę Włościanina, interes prywatny tylko załatwiłby się; bo pierwszy drugiemu tyleby podniósł Czynszu, ileby za niego miał założyć Skarbowi, a Władza Skarbowa (która za podatek ten, nie Osób, lecz gruntu w Exekucyi pilnować winna) w brew porządkowi w zawikłanie płatnąby została. — Dwóch podobnie z iednego gruntu płacić podatku nie mogą — Przyzwoiciey więc będzie, aby Dziedzice w mieyscu ofiary pierwiastkowey, wywięzuiąc się oraz Rządowi za ulgę w Dziesięcinach doznaną, skromny opłacali podatek z *Propinacyi*, *Gorzelni*, *Browarów*, *Młynów*, *Papierni*, *Foluszów*, z *Lasów* gdzie są *intratne Huty*, *Kuźnice żelazne*, i tym podobne *Fabryki*, których Właściciele zna-

http://rcin.org.pl

czne maiący korzyści, ubytek ofiary i zysk z Dziesięcin sprawiedliwie Skarbowi nagrodzić winni; ponieważ pomienione dochody ofiara piérwiastkowa opłacała: nic przeto więcéy nie dadzą nad to co dawniéy płacić byli obowiązani, Skarb zaś pewno na téy zmianie nie straci.

Pozostaną ieszcze Skarbowi, w całości nienaruszoney, oddzielne wszelkie podatki, iako to:

a. Kominowy prawem 23. Grudnia 1811. dokładniéy sprostowany, obostrzywszy tylko naymocniéy, aby Włościanin znał, ile tego podatku płacić iest obowiązany, i aby składki wieyskie (z ciężkością to wspomnieć można) Dworskich kominów nie opłacały.

b. Monopolia i Akcyzy (które lubo od zboża iuż podatkiem gruntowym opłaconego mieysca nie maią (od rzeczy iednak piérwszéy potrzeby, skromniéy ieszcze ograniczyćby należało, mianowicie od Soli, ponieważ podatek ten, nayuboższą klassę Włościan, naydotkliwiéy obarcza. — Wódka zaś czyli Gorzałka, wiekszym nad inne kraiowe trunki podatkiem, z prawdziwą nawet powszechnego dobra korzyścią, obciążoną bydź powinna, i aby prócz innych względów pożytecznych, środek ten doradzaiących, nadużywanie szkodliwego

http://rcin.org.pl

trunku, gdy wykorzenić go iest niepodobieństwem, zatamować przynaymniey można, zwracaiąc pospólstwo do używania więcey Piwa, napoiu zdrowego, którego tym sposobem powiększona konsumcyia, zysk na Gorzałce uszczuplony powróci, i szacowną Piwowarów sztukę wydoskonalać będzie.

c. Podatki z Akcyz uboczne (*des impots indirects*) na wino, karty, meble, konie paradne, karety i inne rzeczy, do wygody lub zbytku należące, pomnażaią Skarbowi dochód, bez uciążenia Rolnictwa.— alboż tylko po samych Rolnikach Podatki rachuią się? większe bez porownania są te, które lud cały, to iest, miliony Konsumentów złożyć mogą.— Lecz nie tu iest mieysce, zagłębiać się w rozległe materyie Skarbowe, które chcąc roztrząsać dokładnie, i z rozciągłością, iakiey ten ważny przedmiot wymaga, osobne tworzyćby Dzieło potrzeba.

Do 4.

Lubo część większą Dziedziców, dziś iuż nawet skłonionych widzę, do darowania Włościanom załóg, i sprzętów Rolniczych, dotąd własnością Dworską będących, nie uważam to przecięż za dostateczny środek, na którym Rząd prawdziwey pomyślności Ludu tego szukaiący przestaćby mógł, z tych powodów:

http://rcin.org.pl

a. Mogą się iescze znaleźć Dziedzice, którzy tey darowizny uczynić nie będą mieli ochoty, a przymus do czynienia darów mieysca nie ma.

b. Chociażby i wszyscy darowali, iakiż stąd pożytek? Dar ten dla niektórych temi czasy, przez tysiączne nieszczęśliwe zdarzenia do ubóstwa przywiedzionych Dziedziców ciężarem będzie nieznośnym, a obdarzonym Włościanom, iednym bardzo mały sprawi zasiłek, innym żadnego.

c. Wszystkie albowiem dotychczasowe załogi, do małego nawet teraźniéyszego Włościan gospodarstwa, dosyć wystarczaiącemi nie były nigdy, chociaż w dawniéyszych latach głębokiego pokoiu, tém bardziéy teraz po długiéy woynie, służąc przechodom milionowego woyska, z południa na północ, i nawzaiem przebywaiącego tę ziemię, nieustannemi transportami wyniszczone, pracą, zarazą, i chorobami w każdéy okolicy, naymniéy do połowy zmnieyszone, a na traktach woiennych całkowicie upadłe, do doskonalszego gospodarstwa, na rozprzestrzenić maiących gruntach Włościan, za odpowiadaiące potrzebie uważanemi bydź nie mogą: innych więc do zaradzenia temu niedostatkowi środków użyć wypada.

Przeistoczona Dziesięcina, nie tylko ułatwi dostateczne sposoby postawienia Włościan

http://rcin.org.pl

w możności nabycia załog i sprzętów Rolniczych do obszerniéyszego na przyszłość ich gospodarstwa potrzebnych; lecz nadto posłużyć może, do uformowania wieyskich kapitałów na wieczność, które nabycie gruntów prawem dziedzicznem, wystawienie nowéy Hypoteki, Kontrakty z Włościanami zawarte ustalaiącey,— Uposażenie Szkół, Szpitalów, i Kancellaryy Gminnych, na zawsze opatrzyć będą zdolne; ieżeli Rząd Łaskawy, który sam z ofiarami spotyka nieszczęśliwych, i wsparciem prośby uprzedzać pragnie, dziesięcioletnią darowizną Osepów, dobroczynność swoię ku Włościanom okazać raczy.

Wielkie iest bez wątpienia Dobrodzieystwo, którego równie dla biedney iak pracowitéy i naylicznieyszéy części ludu żądać ośmielamy się. Gdy iednak Rząd o dobro Kraiu troskliwy, a ku podźwignieniu z nieszczęśliwego stanu Włościan, naylepszą iawnie okazuiący skłonność, zechce się ieszcze przekonać, że Dary Jego straconemi nie będą; lecz dla wspólnego interesu Rządzących i rządzonych naykorzystnieyszém użyciem, staną się wiecznym zakładem szczęścia Wieyskiego ludu, ufność pokrzepiać może nadzieię.

Dopóki gruntowy Podatek, sposobem iaki obrać będzie się podobało Rządowi, uregulowanym nie zostanie, zachowuiąc na czas przychody Skarbu *in statu quo*, a zaraz w następuiącym roku, dopełniwszy z Duchowień-

http://rcin.org.pl

stwem o Dziesięciny układu, z daru Rządowego dla Włościan, stosownie do wyżéy dopiero zamierzonego planu, zrobić można obiecany użytek, przez podobne *np.* Urządzenia:

a. W każdéy Parafii postanowiony będzie Urząd Gminny, stosownie do niżéy dadź się mającego opisu.

b. Pobór zbożowy z Dworskich i Wieyskich gruntów, sposobem iuż wyrażonym, podług zasady rocznego Wysiewu, w suchém i zdrowém ziarnie miarą kraiową do Parafialnego Spichlerza, pod klucz i dozór naybliższy Urzędu Gminnego, w ciągu miesiąca Listopada każdego roku zsypany bydź ma.

c. Administracyia Powiatowa, iako Urzędu Gminnego Władza przełożona, dozór wyższy mieć będzie nad odebraniem, i pewném od szkody i zepsucia przechowaniem zbożowego osepu, nad którym urząd Gminny bezpośrednio, pod własną odpowiedzialnoscią czuwać obowiązany.

d. Corocznie dnia 1. Maja obwieszczona, a w dniu ostatnim tegoż miesiąca sporządzona będzie urzędowa Licytacyia publiczna, przez którą zboże to wyprzedane zostanie.

e. Summa zebrana z Licytacyi, oddana do depozytu Administracyi, lub Sądowego, Dziedzicowi tych samych dóbr (ieżeli w $\frac{2}{3}$ czę-

http://rcin.org.pl

ściach wartości obdłużonemi nie są), lub innemu na czystą Hypotekę, za opinią Sądową i obligacyią urzędową, na procent natychmiast wypożyczoną bydź powinna.

f. Procenta w iednym terminie, aby każdego roku regularnie do kassy Gminnéy opłacanemi były, Administracyia Powiatowa drogą prostéy Exekucyi bez żadnego processu, pomocy żądanéy nie odmowi.

g. Urząd Gminny Administracyi Powiatowéy, a druga Rządowi Kraiowemu w Rapportach peryiodycznych, o zebraniu, zachowaniu, i sprzedaży tak przedsięwziętéy, iak dokonanéy tego zboża, o wypożyczonych pieniądzach, odebranych, i na nowo elokowanych Procentach, zgoła o wszelkich czynnościach, przedmiotu tego tyczących się, regularnie donosić, i nieinaczéy iak za potwierdzeniem Rządowém, takową Gminną własnością zarządzać będą.

Po upłynionych dwóch lub trzech latach, a nawet prędzéy, tam gdzie fundusz znacznieyszy uzbiera się, *iedna połowa* Kapitału za dozwoleniem Rządu, może bydź wypożyczona Włościanom Solidarnie, albo każdemu w szczególności, na iego własną Hypotekę, $\frac{1}{3}$ części wartości gruntu, który Dziedzictwem zakupić ma, nieprzenoszącą; na nabycie większéy obszerności ziemi, sprzężaiu, i rolniczego warstatu.— *Druga zaś połowa* na

http://rcin.org.pl

dobrach Szlacheckich, albo Mieyskich i Wieyskich, lecz tylko większych funduszach, i nieinaczéy, iak w naypiérwszém mieyscu Hypoteki umieszczona bydź powinna. — Od któréy czyli razem od Kapitału całego Procent, po odtraceniu Etatowych wydatków na Szkoły, Szpitale, i Kancellaryie Gminne, resztuiący, iaki w poźnieyszych latach, coraz większy zostawać będzie, podobnym znowu iak wyżey sposobem, dla uformowania nowego z nich Kapitału, wypożyczać należy, aby z tego w czasie na nieszczęśliwe przypadki, powietrza albo zarazy bydła, ogniowego pożaru, i wylewu wody, zabezpieczaiący fundusz uzyskać można.

Ostrożność aby Włościanin, nabytego dziedzictwem gruntu więcéy nad ½ długiem hypotecznym obciążyć nie mógł, wypływa z potrzeby, że *piérwsza* Rządowi Podatek, *zgá* Czynsz Dziedzicowi zaręcza, i te dwie obowiązkowe trzecizny hypoteczne, żadnym zgoła długiem obciążone bydź nie mogą — Włościanie zaś Dzierżawcy doczesni, kaucye podobnie iak w stanach innych, od posiadaiących dziedziczną własność, wyiednać dla siebie starać się będą.

Hypoteczne Księgi Włościan, Pisarze Akt Powiatowych, podobnie iak dziś Mieyskie utrzymywać obowiązani, pod dozorem i odpowiedzialnością Sądu przełożonego.

http://rcin.org.pl

Do 5.

Oznaczenie prawideł zabezpieczaiących własność osobistą Włościan, obowiązki ich i stosunki z Dziedzicami uważane, pod względem zwierzchniey Władzy, i oney należnego ulegania, wypływaią z natury Rządowey Konstytucyi, i Księgi praw Cywilnych obowiązuiących w kraiu.

Ustawy Kardynalne, nad które do zapewnienia równości swobód Obywatelskich, nic doskonalszego rozum ludzki dotąd nie wynalazł, w Tytule I. Art: 4. Konstytucyi Rządowey się zámykaią.

Prawo Cywilne, iest iedno dla wszystkich Stanów, i aby było sprawiedliwém, takiém bydź musi zawsze; ponieważ w każdym stanie iedne są ludzi względem siebie obowiązki.

Włościanie mocą tych Ustaw, do równego swobód uczestnictwa przypuszczeni, podług warunków całe ciało iednego społeczeństwa wiążących, doznawać powinni tegoż samego bezpieczeństwa własności osobistey, iakie podług ogólnych prawideł, każdemu stanowi służą.

Obowiązki, i stosunki Włościan z Dziedzicami, uważane pod względem zwierzchniey Władzy (iak iuż wyżéy pod liczbą 1wszą powiedziałem) oznacza prawo, iakie każdy poiedynczy członek Gminy Burmistrzowi, albo Wóytowi swemu, gdy nim iest Dziedzic, ile prze-

http://rcin.org.pl

łożonemu urzędowi winień dopełniać, przez zupełne posłuszeństwo rozkazom iego, które są skutkiem woli Prawa.

Winien oprócz tego uszanowanie stanowi i zaszczytom, podług stopnia wyższości, nadanego, mocą Ustaw powszechnych. — Wdzięczność iako właścicielowi ziemi, którey darów używa, w każdym razie udowodnić i zachować tém mocniey, im bliżey powołanie iego i sposób życia, z dobrem Dziedzica maią związek; — Winien nakoniec wierność przyięty z Kontraktu umowie, która ich zobopolnie połączyła.

Podać Proiekt Policyi Wieyskiey? są słowa zapytania.

Spokoyność, bezpieczeństwo Osób i własności, sława, zdrowie, wygoda, i byt dobry Mieszkańców, niemniey ochędostwo publiczne, stanowią szczęście osady, i są owocem Policyynych przepisów, podług tych więc urządzić wypada:

a. Mieszkania zdrowe, albowiem Domy ciasne, dymne, bez kominów, iakie po części większey Wsi naszych są mieszkaniem, Rolników i razem bydła w iedney izbie umieszczonego, pod lichą słomianą strzechą. — Na rozmaite choroby ich zdrowie i małątek na państwę płomieni częstokroć wystawiaią. —

http://rcin.org.pl

b. Studnie, krynice; niedostatek dobrey wody, równie ludziom, iak bydłu domowemu iest szkodliwy.

c. Upowszechnić naukę Chirurgii, Położniczą, i szczepienie Krowiey Ospy, a zaopatrzyć każdą okolicę, aby w bliskości Aptekę i pomoc przynaymniey dobrego Chirurga, w razie potrzeby mieć mogła.

d. Szpitale dla chorych, starców, kaleków, i niedołężnych, w każdey Gminie.

e. Cmentarze w polu z daleka od Wsi, zakazuiąc chowania ciał zmarłych, bez świadectwa Doktora przed upłynieniem 48. godzin.

f. Rozszerzyć środki zapobieżenia zarazie pomorowi, i chorobom bydła, i razem sposoby ratowania w takich przypadkach, albo wściekliany psów, i innych zwierząt.

g. Ostrożność od pożaru ogniowego. — Zalecić naymocniey regularne chędożenie kominów, i pieców, dla oczyszczenia sadzy, — Suszenie Konopi w domach mieszkalnych, — Przechowywanie na strychach siana, słomy, przędziwa, smoły, i wszystkich zgoła materyiałów palnych. — Noszenia szczep zapalonych, i świecy bez latarni, w stayniach mianowicie i oborach, — Palenie tytuniu między domami, stogami siana i w lesie, — Naumyślnego z wiosny zapuszczania ognia w lasach; zaopatrzyć każdą Wieś, w narzędzia do gaszenia ognia. —

http://rcin.org.pl

Ułożyć porządek w iakim na przypadek pożaru, wszyscy mieszkańcy stawić się maią, i gromić surowo opieszałość, w takiém okazaną zdarzeniu.

h. Zaprowadzić nayśpieszniéy w każdéy Gminie Parafialne Szkoły, których Nauczyciele, a więcéy ieszcze Plebani, obok nauki Religiyney, niech przykładem i namową wpaiaią cnoty moralne, obyczayność, i uszanowanie dla płci, wieku i t. d. Niech staraią się poskramiać złe nałogi, prożnowanie, a osobliwie zagęszczone piiaństwo.

i. Ochędostwo w domach i przed domami, w dziedzińcach, ulicach, w stayniach, oborach, w całéy obszerności, i w każdym szczególe naytroskliwiéy przestrzegane bydź powinno.

k. Obgrodzenie łąk, i sadów utrzymywanie, rozmnożenie i szczepienie drzew owocowych, roślin, koniczyny i innych traw żyznych, przez rozdanie nasion, zachęcenie i nagrody, zaprowadzić i udoskonalić należy.

l. Ulepszenie gatunków bydła, owiec i koni.

m. Rozkrzewienie nauki leśney, Gospodarstwa, i ważnych wiadomości, zachowania i oszczędzenia lasów tyczących się.

n. Zrywanie owoców, Warzywa, i zieleniny z sąsiedzkiego ogrodu, zżynanie kłosów na cudzém zbożu, wypasanie łąk i zboża, samowolne wypuszczanie bydła, owiec, trzody, i ptastwa domowego, przeiazdy

http://rcin.org.pl

i przeganiania przez grunt obsiany, łąkę albo rolą, iuż uprawioną, nayostrzéy zakazanemi bydź maią.

Ten iest ogólny rys Policyi Wieyskiéy, nad którą Dozór naybliższy, i czuwanie będzie iednym z piérwszych Gminnego Urzędu obowiązków, iakie się poźniéy oznaczą.

SPRAWIEDLIWOŚĆ dla Włościan, mianowicie w sporach większéy wagi, pomiędzy niemi i Dziedzicami zachodzić mogących, nie gdzieindziéy wymierzona bydź może, iak w Sądzie piérwszéy Instancyi, pod opieką którego stan Osób oddany bydź ma, inaczéy byłoby uwłaczać równości Obywatelskiéy przed obliczem Prawa. — *Powszechna Ustawa Cywilna*, iest prawidłem dla Sądów, Stanów i ludzi, podług którego, iednym i równym sposobem, każdy zachować się i rozsądzonym bydź powinien. — Należałoby tylko, sposób postępowania w Sprawach Włościan zmienić w łatwiéyszy, aby przychodzący do Sądu Rolnik niepotrzebował szukać Patrona, wydawać Pozwów, i przed dostąpieniem progu Sądowego, znosić ogromny ciężar, długich a kosztownych formalności. — W czasie dawnego Polski Rządu, *Assessoria i Referendaryia*, miały kosztem Skarbu Publicznego płatnych Patronów *Miserabilium* dla ubogich Mieszczan i Włościan. — Srzodek ten bynaymniéy nie odpowiedział zbawiennemu celowi; — Patronowie

http://rcin.org.pl

Miserabilium, do większéy częstokroć nędzy przyprowadzali swoich Klientów. — W Sprawach Włościan Sędzia z mocy prawa powinien bydź obrońcą i pośrzednikiem; a godzą: troiaki ten obowiązek, naywierniéy razem wypełnić może Adwokata powinność — Włościaninowi wskazać należy drogę, aby skargę maiąc przeciw Dziedzicowi, poniosł ią na pismie lub ustnie, jak umie, do Prezesa Sądu piérwszéy Instancyi, który po krótkim wysłuchaniu, wyznaczy z grona Sądu Referenta — Ten zaś Sprawę całą w uformowanym do tego Protokóle, z dokładném wszelkich okoliczności szczegółowych wyiaśnieniem Summarycznie opisze, i z opinią własną kompletowi Sądowemu, w przytomności skarżącego, na publicznéy audyencyi przedstawi. — Jeżeli komplet z piérwszego zaraz podania, uzna skargę niesłuszną i bezzasadną; Prezes skarżącego zreflektuie, i do odstąpienia skargi nakłoni, albo upornemu Sąd wyda wyrok odrzucaiący. — Jeżeli zaś przeciwnie Sąd znaydzie skargę bydź sprawiedliwą, lub przynaymniéy obiętną; natychmiast obżałowanemu Dziedzicowi Kopiia Summarycznego Protokołu, z rozkazem piśmiennego wytłumaczenia się doręczyć zaleci, a z pism obóiéy Strony sprawę rozstrzygnie. — Jeżeli z toku interesu, potrzeba mocniéyszego roztrząśnienia, albo Replik okaże się, powtórne wezwanie, podobnie jak piérwsze odbydź się ma. — Od wyroku stanowczego, lub

http://rcin.org.pl

odrzucaiącego Process, odwołanie do Sędziego przełożonego (ieżeli przedmiot iest w liczbie tych, którym Prawo tego dozwala) mieysce mieć będzie.

Spory mnieyszego znaczenia, pomiędzy Włościanami, iedney albo dwóch ściennych Włości, gdzie przedmiot Sto Złotych Polskich nie przewyższa, rozstrzygać będzie Urząd Gminny, podług przepisu Praw Cywilnych.

Powiaty na Parafie dzielić się będą. Parafia (nie poiedyncze Włości) składa Gminę. — Każda Gmina mieć ma swóy właściwy oddzielny Urząd; który sprawować będzie mieyscową Administracyią, Policyią i Sądownictwo, w przedmiotach dopiero wyżey opisanych, oraz dozór maiątku, Kassy, i dochodów Gminnych, stosownie do dekretu Królewskiego dnia 23. Lutego 1809.

Urząd ten składa Wóyt Gminy, dwóch Assessorów, i dwóch do pomocy w przepisywaniu Kancellistów, z których starszy *Archivum* utrzymywać ma.

Wóyt Gminy wybrany będzie z pomiędzy Dziedziców w Parafii mieszkaiących, na lat trzy, przez współobywateli sąsiadów, i Włościan, po trzech z każdey Wsi, do mieysca Elekcyi w Parafialnym Kościele delegowanych, a potwierdzony przez Rząd Kraiowy. — Assessorowie, pierwszy (*Assessor natus*) Pleban mieyscowy, drugi podobnymże sposobem, iak Wóyt, wybrany i potwierdzony z iakiegokolwiek

http://rcin.org.pl

wiek Stanu, a naylepiéy iednak gdyby można, z pomiędzy Włościan, czytać i pisać umieiących.— Kancellistów wybór i nominacyia iest dziełem Wóyta, który za ich postępowanie, lub uchybienia odpowiada.

Wóyt i Assessor piérwszy odbywać będą obowiązek bezpłatnie. — Na wynagrodzenie drugiego Assessora i Kancellistów, (dopoki fundusz przyzwoity wyznaczony nie zostanie), Gmina cała przy opłacie Podatków pulicznych, pieniężnych lub zbożowych, na ręce Wóyta Osim od Sta składać winna, których rozrządzenie, podług przepisów Rządowych, Woytowi iest zostawione.

Do 6.

Odpowiedziano pod liczbą 4.

Do 7.

Urządzić plan ograniczaiący w pewnéy mierze gospodarstwo każdego Rolnika, determinuiąc ilość gruntu, w każdym gatunku, dla iednego gospodarza?

Rozmaite okoliczności, od których zawisło Urządzenie w mowie będące, nie dopuszczaią w tym widoku stanowić powszechnego prawidła, któreby wszelkim stosunkom w ogóle odpowiedzieć mogło, iak tylko pod względem szczególnym, samego ograniczenia téy części gruntu, iaka do utrzymania dobre-

http://rcin.org.pl

go gospodarstwa, iednemu Rolnikowi koniecznie iest potrzebną.

Dwie są ostateczności w zakładaniu każdego rolniczego gospodarstwa, równie szkodliwe, to iest: *nazbyt rozległe*, i *bardzo drobne* gruntów podziały,— *Pierwsze* wielkich nakładów, więcey przemysłu, pracy, natężonego usiłowania, i wyższey znaiomości sztuki wymagaią. — *Drugie* nadto ścieśnione, gdzie szczupłe zbiory, tamuiąc liczniejsze trzymanie bydła, ledwo na żywność Rolnikowi wystarczą: Zraża ochotę, krępuie zdolność, i wszelki przemysł więzami niedostatku.— Aby więc każdey z tych ostateczności uchronić się, średnią miarę, którąby się w żadną nie nachylała stronę, obrać należy.— Zostawić mierne Folwarki, i bynaymniey nieścieśniać zakładania obszerniejszego gospodarstwa, gdy komu ochota i możność do tego istotnie sprzyiać będą. — Nie na tém albowiem zasadza się doskonałość Rolniczego układu, aby wszyscy równe wydziały gruntów posiadać mogli, lecz na równym stosunku siły do ciężaru, który ponosić maią.

Dosyć więc będzie oznaczyć tylko *Minimum*, niżey którego, w każdym gruncie, na zaopatrzenie poiedynczego gospodarstwa (aby doskonale prowadzonym bydź mogło, i byt dobry Rolnikowi zapewniło), mniejszey sztuki ziemi wydzielać nie będzie wolno, iak *np.* w gruncie dobrym Włok dwie, w podłym trzy.

http://rcin.org.pl

Na tym iuż punkcie, u kresu zapytań Rządowych, moie także zakończam odpowiedzi; wielość materyy połączonych w iednym przedmiocie, nie dozwoliła w szczupłeyszém zamknąć ich ograniczeniu.— Myśli i Uwagi iakie wraz domieściłem, nie są tylko owocem własnego zdania, lub doświadczenia,— wyięte z Kra owych Ustaw, zebrane z czynów Seymu Konstytucyynego (których wiadomości, iako świadek obecny, własną ręką zbieraiąc Dyaryusz tych Obrad, nabydź miałem sposobność), albo wyczerpane z pism ludzi uczonych, obcych i oyczystych, a nayszczególniéy z Dzieł znamienitych Hugona Kołłątaia, Czackiego, Jgnacego i Stanisława Potockich, Mostowskiego, i innych światłych Polaków, którzy w tych materyiach pisali dla pożytku Narodu.— Względem pomyłek iakie w pismie moiém znaleźć się mogą, zasługuię na pobłażenie, albowiem nie mam zaszczytu bydź Pisarzem w żadnym względzie.— Powołany rozkazem moiéy Zwierzchności, Urzędnika i Obywatela czynię prostą powinność. Jeżeli zaś w iéy dopełnieniu, potrafię choć naymniéy przyłożyć się do osłodzenia losu aby iednéy Wieyskiéy familii, zyskam naydroższą pracy moiéy nagrodę.—

Lecz w téy chwili, kiedy iuż właśnie miałem położyć pióro, zdaie mi się słyszeć ieszcze głos Trzech milionów Polskich Włościan, mówiących między sobą. „Kończą się „Bracia, dni nędzy i utrapienia! — Zabłysnął

http://rcin.org.pl

„promyk pomyślniéyszych nadziei.— BOHA-„TER, Uspokoiciel Swiata, wzrok swóy dobro-„czynny na nas obrócił; pamięta, że my także „ludźmi iesteśmy. — Rząd JEGO nowemi nas „nie uciska Podatkami, ulżyć nam owszem pra-„gnie, a nadewszystko wraca nam Sprawiedli-„wość i rozprzestrzenia Swobody. — Jdźmy „przed Ołtarz Wszechmocnego, złożyć tam „dzięki i uczucia wdzięczności. — Pracuymy „odtąd ochotniéy około wydobycia dostatków „ziemi, w potrzebie nawet nadstawmy życia, „przy Tronie Wskrzesiciela Oyczyzny.— Od „pokolenia do pokolenia, niech Matka uczy swe „dzieci, z uniesieniem wymawiać Jmie MO-„NARCHY, Dobroczyńcy Narodu ALEXAN-„DRA, które w Błogosławieństwie wieków nie-„śmiertelnie żyć będzie.—

INSTYTUT
BADAŃ LITERACKICH PAN
BIBLIOTEKA
00-330 Warszawa, ul. Nowy Świat 72
Tel. 26-68-63

Za pozwoleniem Zwierzchności.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

F
18.263

http://rcin.org.pl